

Gmina Piaseczno

Chyliczki Dworskie

Ewa i Włodzimierz Bagieńscy

Copyright © 2014 by Ewa Bagieńska & Włodzimierz Bagieński

ISBN - 83-921614-8-3

Fotografie współczesne: Iwona Bagieńska

Piąta publikacja w serii „To warto zobaczyć” - Piaseczno 2014 r.

Wydawca: Urząd Miasta i Gminy Piaseczno

Gmina Piaseczno

Szanowni Państwo,

oddajemy w Wasze ręce kolejne, piąte już wydawnictwo z serii „To warto zobaczyć”, poświęcone Chyliczkom Dworskim – dawnemu majątkowi ziemskiemu, stanowiącemu dziś znaczną część centrum miasta Piaseczna, m.in. teren parku miejskiego.

Nową broszurę historyczną, przygotowali dla nas, podobnie jak poprzednie, nieocenieni piaseczyńscy historycy, honorowi obywatele naszej gminy - Państwo Ewa i Włodzimierz Bagieńscy. Dzięki ich pasji i żmudnej pracy badawczej, odszukiwaniu zapisów w starych archiwach, woluminach i księgach parafialnych, odkrywać możemy kolejne, nie znane szerzej historie. Ten syntetyczny, ułożony w chronologiczną całość zapis pomoże nam w zrozumieniu lokalnej tradycji i tożsamości.

Poprzednie historyczne zeszyty: „Piaseczno - zabytki architektury”, „Historia rzemiosła piaseczyńskiego”, „Rynek w Piasecznie”, „Cmentarz Parafialny” uzupełnione zostały o opis „Chyliczek Dworskich”, ważnego fragmentu naszego miasta. W miejscowym dworku zatrzymywał się m. in. książę Józef Poniatowski, a w swojej słynnej szkole na przełomie XIX i XX wieku Cecylia Plater-Zyberkówna uczyła panny dobrego wychowania i gospodarności.

Zapraszam serdecznie do lektury pozycji, którą wydaliśmy z okazji 585. rocznicy nadania praw miejskich Piasecznu.

Zdzisław Lis
Burmistrz Miasta i Gminy Piaseczno

Najstarsza znana wzmianka pisana o Chyliczkach pochodzi z 1424 r. Książę Janusz I nadał Mikołajowi, synowi Floriana z Piaseczna, młyn w Chyliczkach. W 1471 r., w wyniku podziałów między synami Bolesława IV, książę Konrad III otrzymał m.in. miasto Piaseczno i Chyliczki. Nazwę miejscowości pisano Chyllice Małe (Chilicze Minor), dla odróżnienia od Chylic. Obie wsie oddzielała rzeka Jeziora (obecnie Jeziorka). Chyliczki należały do ziemi warszawskiej, a Chyllice do czerskiej. Dwór książęcy znajdował się wówczas w Chylicach.

W 1474 r. książę Konrad III na zasadzie zamiany uzyskał od swojej matki księżnej Barbary m.in. Piaseczno i Chyliczki. W 1497 r. przekazał żonie Annie Radziwiłłównie w wiano (tzw. dobra oprawne) m.in. Chyliczki z młynem. Księżna po śmierci swego męża w 1503 r. wielokrotnie zatrzymywała się we dworze piaseczyńskim. W 1513 r. wystawiła dla mieszczan przywilej nadający im prawo odbywania jarmarku i wyznaczający dzień targowy.

Po włączeniu Księstwa Mazowieckiego do Królestwa Polskiego w 1526 r., Chyliczki stały się wsią królewską, która należała do starostwa piaseczyńskiego. Dworem zarządzali dzierżawcy rozliczający się z tenuty, czyli czynszu, z przedstawicielami skarbu koronnego.

W 1545 r. królewsczyzny mazowieckie uzyskała w charakterze dóbr oprawnych kró-

lowa Bona. Według inwentarza z 1549 r. posiadłość składała się z dwóch krytych gontem budynków rezydencjonalnych. Oba były drewniane i piętrowe. Siedziba władcy znajdowała się w tzw. domu wielkim, w którym na piętrze mieściły się komnaty reprezentacyjne. Posiadały 6 oszklonych okien (pozostałe były pozbawione szyb) i 3 piece kaflowe. Na parterze stały 2 piece. W murowanej piwnicy przechowywano trunki. Bliżej wjazdu znajdował się budynek przeznaczony dla dworzan, zwany pierwszym. Posiadał mniej pomieszczeń, takie same na każdej kondygnacji. Były to izba z jednym piecem i sień.

W osobnej oficynie mieściła się kuchnia ze spiżarnią. Oprócz obiektów mieszkalnych istniały zabudowania gospodarcze, 2 stajnie, większa na 60 koni i mniejsza przeznaczona dla 4 osobistych wierzchowców władcy. Bydło, owce, trzodę i drób trzymano w osobnych zagrodach. Tzw. sernik służył do wyrobu i suszenia serów. Do dworu należały też 2 sady.

Wyposażenia ruchomego we dworze w zasadzie nie było. Za każdym razem podczas bytności władcy przywożono sprzęty, odzież, naczynia, żywność, leki, książki itp. W grudniu 1572 r. Anna Jagiellonka zastała kwaterę zimną i wilgotną, gdzie „w komorze woda zamarła”.

W 1565 r. w Chyliczkach mieszkało 21 kmieci i karczmarz, gospodarujących na 12 włókach. W 1580 r. istniał młyn o 2 kołach, należący do Andrzeja Chylicza, młynarza dziedzicznego. Lustratorzy królewscy po potopie w 1660 r. opisali wieś spustoszoną: „Wieś Chylicki poddanych ani folwarku żadnego natenczas w niej nie masz. Troje tylko pustek bez poddanych. Nic nie sieją, ani orzą... Dwór w tym miasteczku przez nieprzyjaciela ogniem funditus [zupełnie] zniszczony z innymi wszystkimi budynkami folwarcznymi, jeden browar tylko pozostał”.

Dwór po zniszczeniach odbudowano. W latach 30. XVIII w. wzniesiono pałac, staraniem starosty piaseczyńskiego Aleksandra Józefa Sułkowskiego. Lustratorzy w 1765 r. zapisali w inwentarzu starostwa piaseczyńskiego (zachowano oryginalną pisownię – EWB): „Wieżdziając od Warszawy na przedmieście Miasta Piaseczna do Starostwa nale-

żącego w Woiewdctwie Mazowieckim leżącego po lewey Stronie przy Mieście stoi Pałac na Groncie niegdyś Mieyskim przez Komutacyą [zmianę] za Staroscinski Grunt dobrowolnie zamieniony rownym Grontem Kompensowany przez JW Imci Pana Graffa Sułkowskiego na ten czas Possessora Starostwa

Pałac wzniesiony przez Aleksandra Józefa Sułkowskiego dla króla Augusta III. Projekt z ok. 1747 r. Przerys wykonany przed 1939 r. Oryginał zaginiony w l. 1939–1945. Rysunek tuszem, uszkodzony, brak lewej części. Elewacja frontowa z prawym pawilonem bocznym połączonym ogrodzeniem. Na osi korpusu głównego ryzalit zwieńczony trójkątnym frontonem z kartuszem, z tarczą herbową pięciopolową.

Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, sygn. Zb. Król. P. 188 nr 14. Fotografia BUW

Piaseczyńskiego [...]. Wieżdżając tedy przed Pałac na Dziedzieniec sztachetami drewnianymi do Pałacu obwiedziony iest Bram trzy jedna wielka przeciwko Pałacu a dwie pobocznych z takich ze sztachet robione dołem z tarcic fasowane na zawiasach podwoynych zelaznych z ryglami y wrzeczadzami do zamykania...”.

Piętrowy pałac posiadał po dwie parterowe oficyny i kordegardy dla wojska. Za czasów króla Augusta III kwaterowała w nich lejbkompania. Jej dowódca w stopniu kapitana i żołnierze przewijają się na kartach księgi Rady Miejskiej Piaseczna, jedynej zachowanej sprzed rozbiorów, pochodzącej z lat 1748–1756. Pałac wzniesiono z pruskiego muru (konstrukcja drewniana wypełniona cegłą) i otynkowano. Dach pokryto gontem malowanym na czerwono. Oficyny posiadały posadzki z cegły, okna w ołów oprawne z okiennicami, piece białe kwadratowe i piece z kominkami murowanymi. Podłogi i lamperie w pałacu położono z tarcic (desek), także dębowych. Okna znajdowały się w ramach malowanych z okiennicami. Sufity wykonano z tarcic gipsowanych. W pokojach stały białe piece na nóżkach kamiennych oraz kominki kamienne.

Rządca mieszkał w dworku parterowym pokrytym dachówką. Zabudowania fol-

warczne składały się z: oficyny kuchennej, przy której znajdowało się podwórze, na którym gromadzono drewno opałowe, przy furtce do miasta; studni ocembrowanej z kołem drewnianym i kubłem dębowym

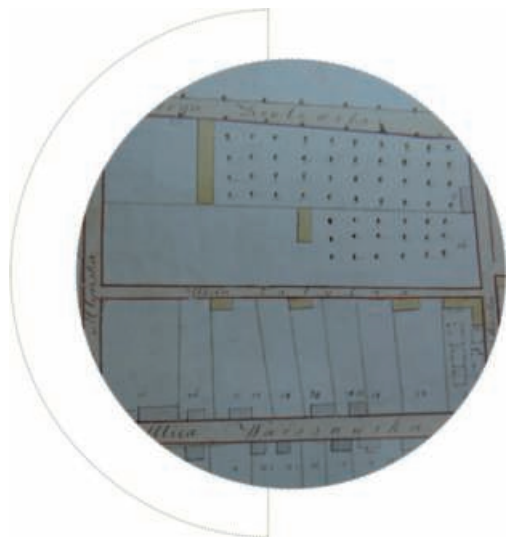
okutym; 3 stajni, w tym jednej przerobionej na obórę; stodoły o 3 klepiskach i 2 chlewów. Na tyłach pałacu wykopano sztuczny kanał. W parku znajdowała się sadzawka. Uprawiano 4 ogrody warzywne oraz ogród włoski.

W 1759 r. mieszczanie Bartłomiej Guzewski i Paweł Skarżeński sprzedali grunty przeznaczone na drogę do pałacu. Wypłatę odpowiednio 3 i 2 czerwonych złotych (w złotych monetach) zadysponowała hrabina Brühl, starościna piaseczyńska. Wyplacił burgrabia pałacu Franc (Franciszek) Raunacher.

W 1774 r. rezydencja piaseczyńska z folwarkiem i wsią Chyliczki znalazła się w posiadaniu prywatnym, Christiana Wilhelma Zugehoer, posła kurlandzkiego. Pałac zniszczyli Rosjanie podczas powstania kościuszkowskiego, w 1794 r. Nie został odbudowany. Pozostała droga dojazdowa od strony Warszawy, widoczna na planie Piaseczna z 1825 r., zadrzewiona po obu stronach i opisana jako Droga Królewska (dziś ul. Królewskie Lipy).

Pałac królewski na planie miasta z 1780 r., sporządzonym przez geometrę przysięgłego Jego Królewskiej Mości Antoniego Bojanowicza. Archiwum Państwowe w Warszawie. Oddział w Grodzisku Mazowieckim, Akta m. Piaseczna.

Droga Królewska na planie Piaseczna z 1825 r. A. Bartoszewicz, H. Bartoszewicz, Kartografia miast Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej do końca XIX wieku, Warszawa-Pułtusk 2006.

żydów. Włościan pańszczyźnianych doliczono się 46, służących włościan 16, dworskiej czeladzi i służących 22, wyrobników (robotników dniówkowych) 6, rzemieślników 9. Statystyka obejmuje członków rodzin. Wszyscy byli stanu gminnego. 16 osób potrafiło czytać i pisać. W Chyliczkach hodowano 27 koni, 98 sztuk rogacizny i 43 trzody chlewnej.

W majątku kwaterowało 10 Kozaków i 7 żołnierzy piechoty.

Ostatnie ze starych lip przy ul. Królewskie Lipy

W aktach stanu cywilnego parafii piaseczyńskiej mieszkańców majątku zapisywano pod tytułem „Dwór Chyliczki”, np. urodzonego w 1808 r. Wincentego Ostrowskiego, syna Józefa „ogrodnika w służbie zostającego u Wielmożnego Ryxa”.

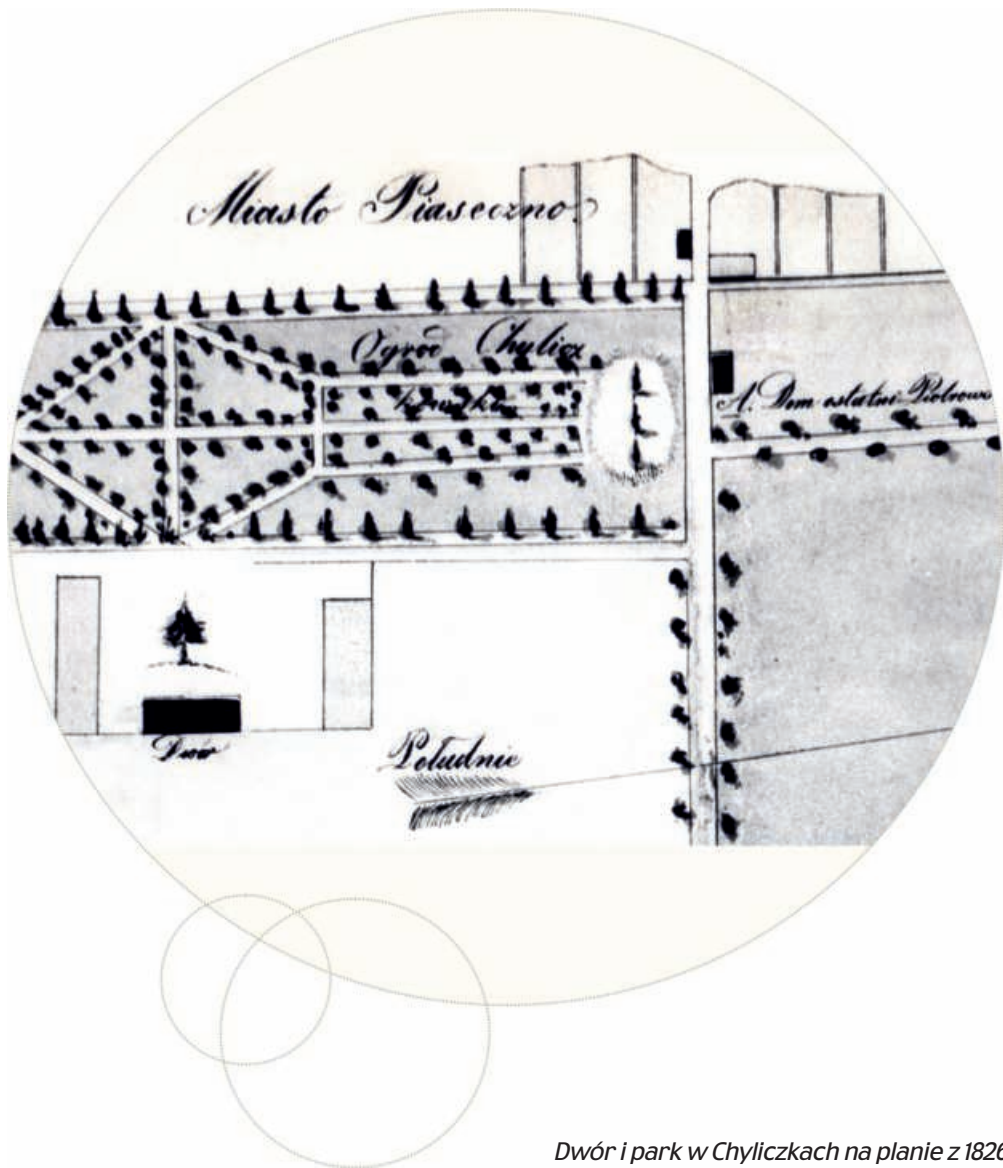
Chyliczki w 1827 r. jako całość liczyły 13 domów i 159 mieszkańców. Stanowiły siedzibę gminy. Właściciel majątku pełnił nominalnie funkcję wójta. Zastępowany był przez podwójta. Gmina w połowie XIX w. liczyła 139 mieszkańców – 74 kobiety i 65 mężczyzn, w tym III katolików, 20 ewangelików i 8

Dworek chyliczkowski, obecnie istniejący, wznosił prawdopodobnie Franciszek Ryx – starosta piaseczyński od 1774 r. Nie zachowały się żadne dokumenty związane z projektem architektonicznym i jego realizacją. Możemy jedynie przypuszczać, że działa się to w okresie panowania pruskiego (1796–1806) lub później. Syn Franciszka Ryxa, Stanisław, popadł w kłopoty finansowe i dobra Chyliczki w 1839 r. zlicytowano. Dla celów aukcyjnych komornik dokonał drobiazgowego opisu tej posiadłości. Jest w nim zawarty najstarszy znany opis „Poniatówki”: „Dwór murowany o dwóch kominach, gontami kryty, ma od frontu okien z okiennicami cztery, dymników [okienek] w dachu dwa i facjatkę i drzwi na ganek, na słupach drewnianych wspierający się i drzwi

wchodne jedno, w trzech częściach oszklone i dymnik w dachu – w szczytach po jednym oknie i w parterze jedno oraz drabina na dach. Za tym dworem jest mały ogródek w części sztachetami, w części płotem grodzony, w którym znajduje się drzew rodzajnych osiem oprócz innych krzaków po lewej stronie”. Licytowany majątek składał się ponadto z oficyny murowanej o czterech kominach, dziesięciu budynków drewnianych mieszczących chlewy, obory, stodoły, kłoki z desek, studni i kompasu (ogrodowego zegara słonecznego). Do sprzedawanych dóbr należały również: ogród fruktowy, staw zarybiony, kuźnia murowana, młyn wodny na palach i drugi tzw. jagielnik oraz karczma, częściowo murowana.

Dwór i park w Chyliczkach na planie z 1826 r. „sytuacyjnym położenia Chyliczek względem miasta Piaseczna”. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.

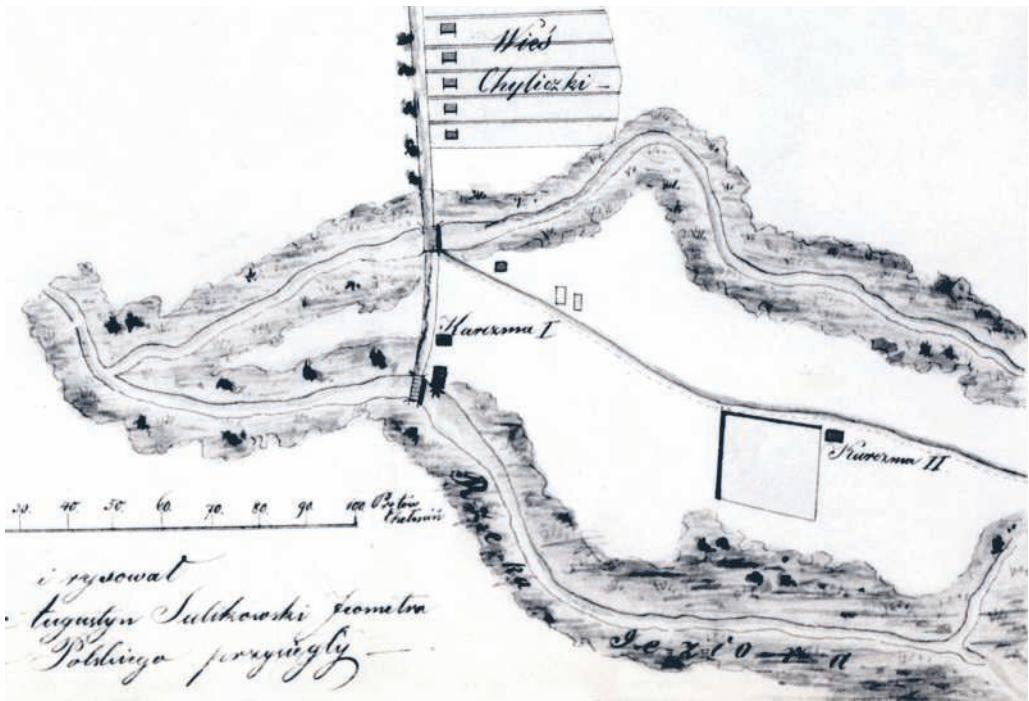
Książę Józef Poniatowski, bratanek króla Stanisława Augusta, mógł bywać w pałacu królewskim w Chyliczkach, goszczony przez Franciszka Ryxa – starostę piaseczyńskiego. Nazwa dworku „Poniatówka” utrwalona jest w lokalnej tradycji. Umocniła ją wydana w 1933 r. książka T.J. Żmudzińskiego pt. Piaseczno miasto królewskie i narodowe. Chyliczki nigdy nie należały do własności księcia.

Licytacja, przeprowadzona przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, odbyła się w listopadzie 1840 r. Nowym właścicielem Chyliczek został Ignacy Badeni – radca stanu, dyrektor Wydziału Administracji Ogólnej Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych (ówczesnego ministerstwa), kawaler orderów św. Stanisława i św. Włodzimierza. W 1851 r. kolejnymi właścicielami zostali Ignacy Smoczyński, były kapitan Pułku Grenadierów Gwardii Wojsk Polskich, a później kupiec i obywatel m. Warszawy, oraz jego żona Antonina z Pszennych. W tym samym roku małżonkowie Smoczyńscy zmarli, a ich córka sprzedała dobra Chyliczki Romanowi Małachowskiemu (wg akt hipotecznych). Na cmentarzu parafialnym w Piasecznie znajduje się żeliwny obelisk na grobie Kazimierza Małachowskiego, radcy dworu, kawalera kilku orderów i znaków honorowych, dziedzica dóbr Chyliczki, zmarłego w 1857 r.

W 1852 r., za czasów dziedzica Kazimierza Małachowskiego, gmina Chyliczki składała się następujących wsi: Chyliczek Starych, Chyliczek Nowych oraz Julianowa. Kolonię Julianów (pierwotna nazwa Julianów) założono na gruntach folwarku Chyliczki ok. 1844 r.

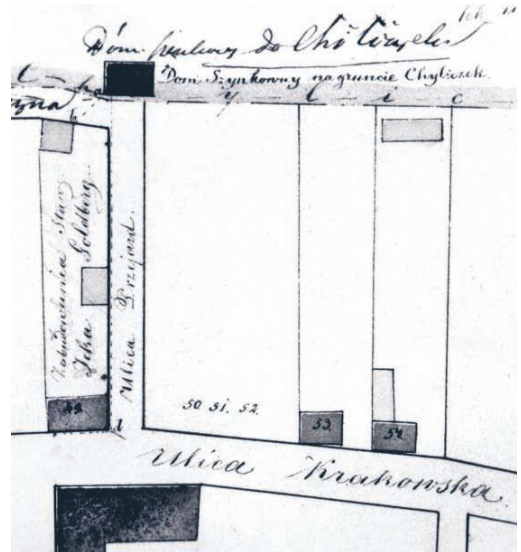
W Chyliczkach stały dwie karczmy, w okolicy osady młynarskiej Pólko. Na granicy z Piasecznem przed połową XIX w. wzniesiono karczmę o nazwie Bębenek, przynoszącą dodatkowe dochody właścicielom dóbr Chyliczki. Stanisław Zawadzki, współwłaściciel dóbr Chyliczki, wystąpił w 1857 r. do Rady Stanu Królestwa Polskiego „o zwolnienie go od nałożonej całkowitej opłaty konsumpcyjnej na szynk Bębenek, położony w granicy miasta Piaseczna”.

Chyliczki z Półkiem w 1865 r. należały do gminy Chylce, wcześniej do gminy Chyliczki, ale np. w trzeciej dekadzie XIX w. do gminy Wólka Kozodawska. Stanisław Ryx tytułował się dziedzicem dóbr Chyliczek, Wólki Kozodawskiej, Jesówki i Jazgarzewa w powiatach (sądowych) czerskim i warszawskim, w gminie Wólka Kozodawska. W wyniku reformy administracji, przeprowadzonej w 1867 r., Chyliczki znalazły się w granicach nowo utworzonej gminy Nowa Iwiczna (Nowo-Iwiczna), z siedzibą urzędu w Starej Iwicznej (Staro-Iwicznej).

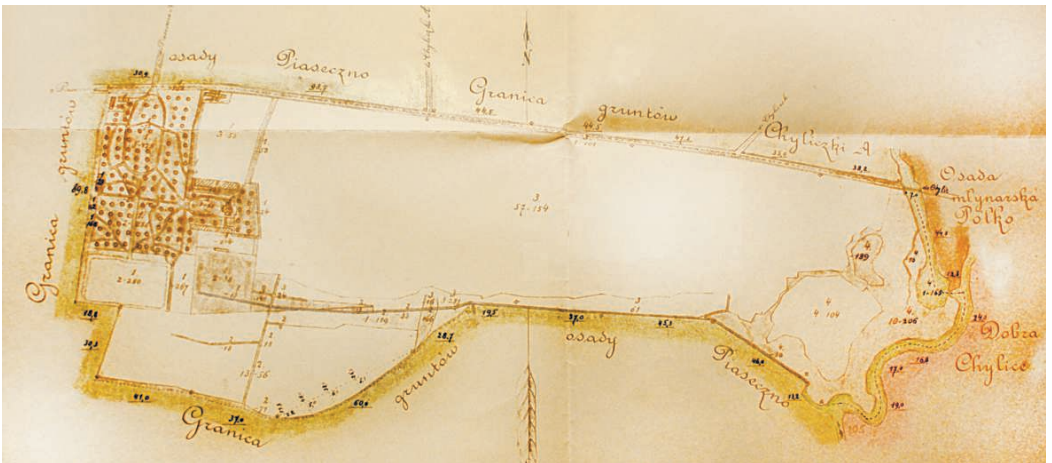
Dwie karczmy należące do majątku Chyliczki w sąsiedztwie rzeki Jeziorki (dawna nazwa Jeziorki) na planie z 1826 r. Przy moście od strony Chylic oznaczono młyn wodny. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.

„Plan sytuacyjny domu szynkowego na gruncie wsi Chyliczek wprost ulicy Przejazd na granicy miasta Piaseczna położonego”, 1841 r. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Ul. Krakowska obecnie Sierakowskiego. Ul. Przejazd, łącząca rynek z ul. Zatylną (obecnie ul. Zgoda), nie pokrywała się z niedawno wytyczoną ul. Rynkową.

Właściciel Chyliczek sprzedał w 1875 r. 32 kolonistom 179 morgów gruntu pod nazwą hipoteczną Chyliczki litera A. Były to tereny położone w sąsiedztwie osady młynarskiej Pólko, na północ od ul. Chyliczkowskiej.

Plan gruntów folwarku Chyliczki z 1875 r., odrysowany w 1930 r. Archiwum Państwowe w Warszawie. Oddział w Grodzisku Mazowieckim, Akta Szkoły.

W ciągu następnych 30 lat majątek pięciokrotnie zmieniał właścicieli. Leon Braunsztejn w 1882 r. kupił Chyliczki od Laury Brzezińskiej. W 1890 r. sprzedał go hrabinie Cecylii Plater-Zyberkównie, która zamierzała założyć tu Szkołę Gospodarczą dla panien.

Folwark nabyty od Leona Braunsztejna liczył: 118 morgów 270 prętów kwadratowych miary nowopolskiej, czyli ok. 70 ha. Transakcja opiewała na sumę 30 tysięcy rubli.

Hrabina Cecylia Plater-Zyberkówna pochodziła z polskiego rodu Syberg ze Schlosbergu w Kurlandii (obecnie łotewska Kurzeme) i Liksny w Inflantach (w pałacu w Liksnie przebywała w dzieciństwie Emilia Plater, kapitan Wojska Polskiego podczas powstania listopadowego).

Cecylja Plater-Zyberkówna

Pracownica Boża

W zakupionych w 1890 r. Chyliczkach otwarty został już w następnym roku Zakład Gospodarczy „dla dziewcząt z ludu”. Kancelaria Warszawskiego Generał-Gubernatora 19 V 1890 r. na wniosek hrabiny wyraziła zgodę na otwarcie w okolicach Warszawy zakładu żeńskiego dla nauczania obsługi wiejskiego gospodarstwa domowego. Zastrzeżono, że w tym zakładzie nie będzie prowadzona nauka w klasach, z książek, ani w formie ustnej, ani też pisemnej. Zakład miał znajdować się pod kontrolą miejscowej policji. Po rewolucji 1905 r., w 1906 Zakład przekształcony został w Wyższą Szkołę Gospodarczą.

Odcisk pieczętki sygnetowej.

Założycielka Szkoły na okładce broszury Felicji Suchodolskiej pt. *Cecylia Plater-Zyberkówna, pracownica Boża, Katowice 1936, nr 8* serii „Życiorysy Bohaterów Czynu”.

Podpis hrabiny złożony na dokumencie w 1906 r.

Placówka początkowo mieściła się w starych zabudowaniach folwarcznych. W 1899 r. położono kamień węgielny pod nowy gmach, którego budowę zakończono w 1902 r.

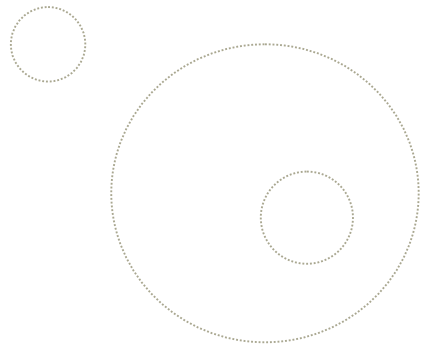

„Drewniany dom” w Chyliczkach z 1895 r.

Zakład Gospodarczy
w Chyliczkach

ХИЛИЧКИ
CHYLICZKI

W północnej części budynku urządzono kaplicę, w której znajduje się m.in. obraz Matki Boskiej Częstochowskiej pędzla Pawła Szyndlera. Jej wystrój składał się ponadto m.in. z dwóch ołtarzy drewnianych, figur: Serca Pana Jezusa, św. Franciszka i św. Antoniego, obrazu przedstawiającego św. Józefa, 12 lichtarzy, 11 ławeczek i konfesjonau.

Osobiste błogosławieństwo Joachima Pecci (1810–1903) – papieża Leona XIII (1878–1903) dla Chyliczek, przekazane na prośbę hrabiny Cecylii Plater „Syberg”. Watykan 15 IV 1895 r.

Rzeźba na północnej ścianie „pałacu” przedstawia św. Jozafata Kuncewicza, unickiego arcybiskupa Połocka, który należał do zakonu bazylianów. Poniósł męczeńską śmierć w Witebsku, w 1623 r. (w wieku 43 lat). Reformator życia religijnego na Ukrainie i Białorusi. Władze powstania styczniowego 1863–1864 ogłosiły Jozafata patronem powstańców. Kanonizowany przez papieża Piusa IX w 1867 r., jako pierwszy święty obrządku wschodniego w Kościele katolickim. Wśród wielu lektur największy i decydujący wpływ na Cecylię Plater-Zyberkównę wywarły książki o prześladowaniu Kościoła katolickiego w Polsce oraz żywot męczennika ks. Jozafata Kuncewicza.

Fotokopia pocztówki z kaplicą w Chyliczkach przed I wojną światową – w oknach widoczne witraże, których obecnie brak.

Ołtarz boczny kaplicy chyliczkowskiej w 1937 r.

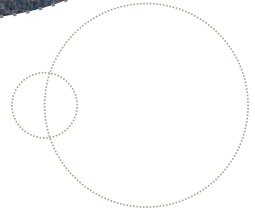
Sypialnie, szatnia i pracownie wyposażone były w 1920 r. m.in. w: 64 łóżka pensjonarskie żelazne, 52 szafy białe, 53 stoliki białe do miednic, 48 stołków, 45 miednic kamiennych do wody, 45 naczyń nocnych, 45 kubeków emaliowanych i blaszanych, 45 mydelniczek kamiennych, wannę kamienną i kocioł w łazience.

W pracowniach warsztatowych znajdowały się sprzęty służące do wypieku pieczywa i ciast, przetwórstwa mleka i wytwarzania serów, obsługi kurników i chlewów oraz do prania i tkania.

Biblioteka liczyła 1200 tomów różnych podręczników i 400 tomów powieści oraz pomoce naukowe: 11 tablic anatomicznych, 16 tablic ogrodnich, mikroskop, latarnię do przeźroczy oraz mapę Europy.

Ważne było też otoczenie; przez środek ogrodu przechodziła stara aleja lipowa krzyżująca się z, prowadzącą do „Poniatówki”, drugą – wysadzaną orzechami włoskimi. Po stawie w lecie można było pływać łódką, a w zimie jeździć na łyżwach. Gmach Szkoły otoczony był dużym ogrodem spacerowym, a także owocowym i warzywnym.

Warunkami przyjęcia przed I wojną światową były: ukończenie średniego zakładu naukowego lub wykształcenie domowe w zakresie co najmniej 6 klas, wiek od 18 lat i wniesienie opłaty rocznej za całkowite utrzymanie i naukę – 600 rubli oraz przywiezienie przez uczennicę kosztownej, ściśle określonej wyprawki. Czas nauki do otrzymania świadectwa wynosił od 2½ roku do 3 lat.

Uczennice na tle północnej ściany „Poniatówki” przed 1914 r.

**WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARCZA
w Chyliczkach**

Fotografia pamiątkowa wykonana z okazji 20-lecia Szkoły „Świat” 1912, nr 25.

20-lecie szkoły gospodarstwa dla kobiety w Chyliczkach.

Przeszło 200 pań i panierek uczestniczyło w Zjeździe w celu uczczenia 20-letniej rocznicy otwarcia szkoły w Chyliczkach.

Prospekt szkoły wydany w Warszawie, w 1914 r.

Na podstawie zachowanej książki pt. Stopnie panienek w Chyliczkach wiadomo, że w roku szkolnym 1893/1894 (najstarsze zapisy) w Zakładzie przebywało 17 uczennic, do wybuchu wojny najwięcej w roku szkolnym 1913/1914 – 71, po przerwie w roku 1917/1918 – 4, w 1918/1919 – 52.

Wybór zakresu specjalności gospodarczych był dowolny. Jedynie dział porządków domowych, jako niezbędny każdej kobiecie, obowiązywał wszystkie uczennice.

Program nauczania należał do nowoczesnych. Zarówno właścicielka Zakładu, jak i nauczycielki obserwowały działalność podobnych placówek w innych krajach europejskich. Dzięki temu zdecydowały o stworzeniu w Chyliczkach zarodowej hodowli drobiu. Powstała w 1892 r. Cecylia Plater-Zyberkówna, założycielka Zakładu, i jej kierowniczki zwiędzały uprzednio szkoły gospodarcze i reklamowane hodowle drobiu we

Francji, Niemczech i Czechach, sprowadzając drób rasowy z tych krajów (a także z Rosji, Anglii i Ameryki). Pierwsze kaczkę rasy Peking przywieziono wprost z Chin. W 1911 r. trafiły do Chyliczek z Małopolski zielononóżki kuropatwane, a w 1923 r. rozpoczęto prace nad wyhodowaniem zielononóżki białej.

Szkoła w ramach zajęć dydaktycznych prowadziła do 1918 r. ochronkę dla dzieci z Piaseczna, w budynku wzniesionym w 1899 r. (rozebrany na wiosnę 1985 r.). Wyposażenie składało się z: 16 ławek z pulpitemi, 8 ławek zwyczajnych, niskich, 4 ławek długich, 1 tablicy, cyklu obrazów do pogadanek oraz obrazu „Chrystus i dzieci”.

Podczas I wojny światowej na terenie Szkoły kwaterowali żandarmi niemieccy.

*Żandarmi niemieccy kwaterują-
cy w budynku ochronki podczas
I wojny światowej. Fotografie prze-
chowane w rodzinie Władysława
Klonowskiego, mieszkańca poblis-
kiej ul. Chyliczkowskiej (u zbiegu
z obecną ul. Królewskie Lipy), który
utrzymywał z nimi kontakty towa-
rzyskie. Znał język niemiecki, bo-
wiem przed wojną uczył się ogrod-
nictwa w Niemczech.*

czkach przez Warszawę i Płaszczno.
CHYLICZKACH.

Cecylia Plater-Zyberkówna zmarła 6. stycznia 1920 r. w Warszawie i została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim w grobie rodzinnym (kwatery 45-V-24/25). W październiku 1919 r. majątek zapisała notarialnie na rzecz: Ludwiki Marii Joanny Roppówny, Anieli (Angeli) Marii Doroty Głowackiej, Wandy Wrońskiej, Józefy Kimontówny, Jadwigi Joanny Reuttówny, Anny Majewskiej i Antoniny Knipstówny. We wrześniu 1921 r. wymienione panie podarowały m.in. dobra Chyliczki na wyłączną własność Towarzystwu Oświatowemu im. Cecylii Plater-Zyberkówny.

**ŻEŃSKIE LICEUM
GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO
CHYLICZKI, p. PIASECZNO**

Grunty dóbr ziemskich Chyliczki w 1920 r. liczyły 115 morgów i 64 przęty. Był to obszar nabyty w 1891 r. Do tego w 1898 r. dokupiono 1 dziesięcinę 867 sążni kwadratowych (ok. 2 ha uregulowane w odrębnej księdze hipotecznej „Grunta oddzielone od dóbr Chyliczki”). Faktycznie obie nieruchomości stanowiły jedną całość i obejmowały gospodarstwo rolne oraz Wyższą Szkołę Gospodarczą. Park z sadem zajmował ok. 24 morgów. Budowle znajdowały się w stanie „podniszczonym”, a szopa i mleczarnia były zupełnie zniszczone. Inwentarz żywy stanowiły: 4 klacze, 4 konie, 1 źrebak, 7 krów dojnych, 3 jałówki, 1 buhaj, 2 cielęta, 60 kur, 18 gęsi, 8 kaczek, 7 indyków, 3 maciory, 1 knur, 3 tuczniki, 7 warchlaków i 4 króliki. Inwentarz martwy obejmował m.in. 2 wolanty (czterokołowy lekki pojazd na resorach bez budy), małą bryczkę, sanie wyjazdowe, 6 sani roboczych, 5 wozów, 1 platformę, 2 wózki ręczne, 32 ule.

Na terenie Szkoły w latach 1928–1929 wybudowano ciepłarnię na tyłach drewnianego domu (obecnie nie istnieje). Atrakcją dla dzieci stanowiła w niej głowa lwa z brązu na wprost wejścia, z której stale wypływała woda. W latach 1933–1934 wzniesiono pawilon gospodarczy. Pracownie w nowym obiekcie nazwano: kurniczarską, hodowlaną, ogrodniczą; ponadto mieścił się w nim składzik ogrodniczy.

W dokumentacji ubezpieczeniowej z 1929 r. wymienione zostały wszystkie zabudowania szkolne: dom z cegły, kryty blaszą

(„pałac”), dom z bali drewnianych pokryty dachówką (w sąsiedztwie „pałacu”), willa pensjonat kryta blachą („Poniatówka”), dom (dawna „ochronka”), stajnia z oborą, stodoła – wszystkie murowane z cegły i pokryte dachówką; ponadto szopa, ustępy, drwalka, 3 chlewy, dom dla służby murowany z dachówką (obok chlewów), szopa, 2 kurniki, dom mieszkalny drewniano-murowany, pokryty dachówką (przy ul. Zgody), komórki oraz ciepłarnie i oranżeria (cegła, blacha, szkło).

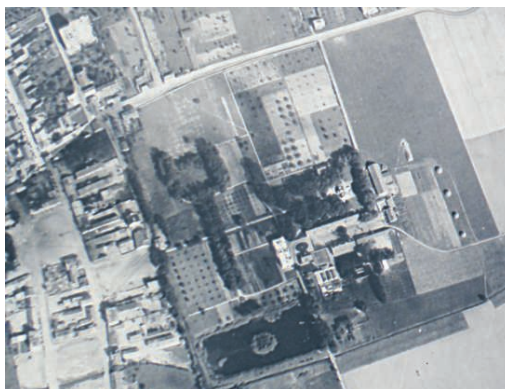
*Dom z cegły kryty blachą („pałac”).
Fotografia z okresu międzywojnia.
Weranda przed wejściem głównym
nie istnieje.*

*Obiekt nieistniejący; w głębi ul. Zgo-
dy od strony ul. Chyliczkowskiej mur
z furtką i budynek murowano-
drewniany należący do Szkoły, 1970 r.
Fot. autor.*

*Chyliczki Dworskie na zdjęciu lotni-
czym z 1934 r. Archiwum Państwowe
w Warszawie. Oddział w Grodzisku
Mazowieckim, Akta m. Piaseczna.*

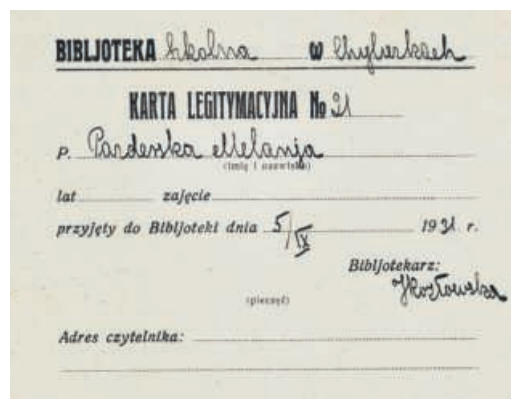

Szkoła brała udział w licznych wystawach, przeważnie drobiu. Posiadała bibliotekę, chór i sklepik spółdzielczy szkolny. Wydawała obiady dochodzącym biednym. W Piasecznie u zbiegu ul. Warszawskiej z Rynkiem (budynek zburzony we wrześniu 1939 r.) prowadziła sklep i cukiernię. Przed I wojną światową wyroby z Chyliczek, w tym świeże pieczywo, można było nabyć w Warszawie w sklepie przy ul. Kruczej 10.

Uczennice zdawały egzaminy, np. w 1935 roku z następujących przedmiotów: hodowla

drobiu, porządki domowe, higiena, religia, rachunkowość, pedagogika i ogrodnictwo. Rada Pedagogiczna uchwaliła na rok szkolny 1935/1936 zróżnicowane opłaty, „ażby udostępnić naukę gospodarstwa szerszemu ogółowi w obecnych czasach kryzysowych” – 200 zł miesięcznie, jak w latach poprzednich i 120 zł ze skromniejszym utrzymaniem.

Po potyczce wojsk polskich z niemieckimi z 9 na 10 IX 1939 r., na terenie należącym do Szkoły w 2 grobach pochowano 8 żołnierzy polskich i 2 cywilów. Ciało ekshumowano 6 grudnia tego roku na cmentarz we wsi Wierzbno w gminie Skolimów-Konstancin (obecnie w granicach miasta Konstancin-Jeziorna). Podczas ekshumacji zwłok „tożsamości ustalić nie można było, ponieważ nie znaleziono dokumentów ani też znaków rozpoznawczych ze względu na to, że ciała znajdowały się w całkowitym stanie rozkładu”.

Po wojnie Liceum Gospodarstwa Wiejskiego w Chyliczkach było szkołą trzyletnią, obejmującą wszystkie działy gospodarstwa wiejskiego i domowego. Dawało prawa instruktorskie i nauczycielskie do szkół rolniczych oraz wstęp do wyższych uczelni. W 1950 r. zostało upaństwowione.

Nagrobek na mogile Felicji Wyczółkowskiej – dyrektorki Szkoły w l. 1909–1939 (z przerwą w l. 1920–1925) oraz Janiny Koźmińskiej, zasłużonej, wieloletniej nauczycielki tej szkoły. Cmentarz Parafialny w Piasecznie, sektor VI.

Podczas Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności Rzeczypospolitej Polskiej, 30 IX 1921 r., spisano budynki i ich mieszkańców w folwarku, kolonii, letnisku i wsi o nazwie Chyliczki. Folwark liczył 7 budynków mieszkalnych i 103 mieszkańców, katolików. Kolonia – 22 budynki, 188 mieszkańców, 145 katolików, 4 ewangelików i 39 przedstawicieli wyznania mojżeszowego. Letnisko – 19 budynków, w tym 6 niezamieszkałych, 62 mieszkańców, 58 katolików i 4 ewangelików. We wsi 11 budynków zamieszkiwało 74 katolików i 23 ewangelików.

W 1940 r. gromada Chyliczki w gminie Nowa Iwiczna została podzielona na 8 jed-

nostek administracyjnych. Wieś Chyliczki Dworskie liczyła wówczas 167 Polaków, 26 Żydów i 4 Niemców – volksdeutschów, folwark Chyliczki – 44 Polaków, osada Chyliczki Basinek – 1 Polaka, osada Budytówka – 5 Polaków, osada Paliwoda – 18 Polaków, 11 Żydów, osada Samotnia – 46 Polaków i 7 volksdeutschów, osada Zacisze – 2 Polaków i Chyliczki Włociańskie – 116 Polaków i 20 volksdeutschów.

Z dniem 1 VII 1952 r. zniesiono gminę Nowo-Iwiczna, a gromadę Chyliczki włączono do gminy Jeziorna. Chyliczki Dworskie znalazły się w granicach Piaseczna.

W 1960 r. zakończono budowę nowego gmachu szkolnego.

Na początku lat 60. Spółdzielcze Zrzeszenie Budowy Domów Jednorodzinnych „Chyliczanka” wybudowało osiedle domów jednorodzinnych między rowem melioracyjnym zwanym Perełką a ulicą Gruzową.

Decyzję lokalizacyjną władze wojewódzkie wydały w 1960 r. Wytyczne urbanistyczne przewidywały zabudowę jednorodzinna, wolno stojącą, 1–2 kondygnacyjną, a wielkość każdej w działek miała wynosić ok. 600 m². Na podstawie uchwały MRN z 1964 r. ulicę Gruzową przemianowano na Żeromskiego. Ulica bez nazwy na terenie Osiedla „Chyliczanka” otrzymała nazwę Prusa.

Plan osiedla „Chyliczanka”

W 1968 r. Zarząd Oddziału Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego otrzymał pozwolenie na budowę Domu Nauczyciela przy ul. Chyliczkowskiej (w linii projektowanego budynku Komitetu Powiatowego PZPR) wg projektu typowego o kubaturze 1647 m³. Minister Rolnictwa wyraził zgodę na zrzeczenie się na rzecz Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Piasecznie działki o powierzchni 2849 m². Stanowiła własność Skarbu Państwa i dotychczas pozostawała w użytkowaniu Państwowego Technikum Rolniczo-Drobiarskiego. W 1971 r. otwarto Dom Nauczyciela, w którym znalazła siedzibę Biblioteka Pedagogiczna (obecnie Powiatowa).

W 1969 r. Komitet Wojewódzki PZPR otrzymał pozwolenie na budowę typowego biurowca dla Komitetu Powiatowego PZPR, o kubaturze 4759 m³, na nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa przy ul. Chyliczkowskiej. Założenia projektowe zatwierdził Wydział Ogólny Komitetu Centralnego PZPR w 1964 r. Obecnie w tym dwukrotnie rozbudowywanym gmachu ma siedzibę Starostwo Powiatowe.

W 1964 r. powstał projekt rozbudowy Technikum. W wytycznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, w projekcie zagospodarowania terenu przewidziano możliwość udostępnienia parku mieszkań-

com Piaseczna jako parku publicznego, „a miejsce po dawnym zamczku należy rezerwować jako ewentualną lokalizację Domu Kultury”.

Ośrodek gospodarczy Technikum powstał za przyszłą obwodnicą miasta, której początek budowy przypadł na rok 1972. Pierwsza jej nazwa od 1974 r. to al. XXX-lecia PRL (dziś Armii Krajowej). Projekty poszczególnych budynków akceptowano w 1965 r.

W 1973 r. Urząd Powiatowy zatwierdził plan realizacyjny budowy boiska sportowego przy ul. Chyliczkowskiej, którego inwestorem było Technikum.

Zabudowania Szkoły w 1973 r. na mapie geodezyjnej. W górnej części fragment budynku dawnej ochronki w sąsiedztwie „Poniatówki”, w dolnej widoczne szklarnie. Oba obiekty nie istnieją.

Na podstawie uchwały Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 15 VIII 1973 r. ulicę prostopadłą do ul. Chyliczkowskiej za budynkiem PZPR do nowo urządzonego, ogólnodostępnego parku miejskiego nazwano Nowoparkową (nazwa nieużywana). Ulicę od Żeromskiego poprzez Osiedle „Chyliczanka” do bramy parku miejskiego „przystawku” nazwano ul. Nad Stawem.

Jesienią 1978 r., w związku z przeniesieniem targowiska z ul. Sierakowskiego na ul. 22 Lipca (obecnie Jana Pawła II) zlikwidowano mur dzielący je od parku chyliczkowskiego.

Wiosną 1985 r. rozebrano budynek przy „Poniatówce”, dawną ochronkę dla dzieci z Piaseczna. Po I wojnie światowej ten dom przeznaczono na mieszkanie dla służących.

Od 1 IX 1998 r. w budynku „pałacu” rozpoczęło działalność Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Cecylii Plater-Zyberkówny, od 2001 r. także gimnazjum.

W 1981 r. do rejestru zabytków wpisano zespół „Poniatówka”, składający się z inter-

natu nr 2 (ul. Chyliczkowska 20e), internatu „Poniatówka” (20b), domu (20c) i parku. W jego opisie czytamy: „Zespół budynków położonych na terenie parku miejskiego (d. pałacowego) z XIX i pocz. XX w. Najstarszy – budynek »Poniatówka« prawdopodobnie z pocz. XIX w. Przebudowany w k. XIX w., po 1945 r. upaństwowiony i zamieniony na internat. Budynek internatu nr 2 – zwany popularnie pałacem lub »Platerówką« [nazwa ta odnoszona jest w Piasecznie do innej szkoły – w Zalesiu Dolnym, której patronuje Emilia Plater – przyp. EWB], z l. 1899–1902, w stylu neoklasycystycznym – mieścił Szkołę Żeńską Gospodarstwa Wiejskiego C. Plater-Zyberkówny. Dom mieszkalny, usytuowany obok internatu z l. 20-tych XX w., w stylu dworskowym”.

Trzy dęby szypułkowe w parku o obwodach 315, 392 i 375 cm i wysokości 16, 22 i 20 m ustanowione zostały, na podstawie rozporządzenia Wojewody Mazowieckiego z 2009 r., pomnikami przyrody.

Dawna prasa o Chyliczkach

„Wzorem życia cnotliwego i chrześcijańskiej pobożności jest folwark Chyliczki hrabianki Platerówny, tuż obok Piaseczna. Jest tam szkoła dla dziewcząt, które uczą się gospodarstwa, ale mieszkanki naszego miasteczka z niej nie korzystają. Folwark ten jest prawdziwą ozdobą parafii Piaseczyńskiej. Bóg widocznie zesłał nam ten przykład; tak bardzo potrzebny. Ale czy potrafimy z niego korzystać?”

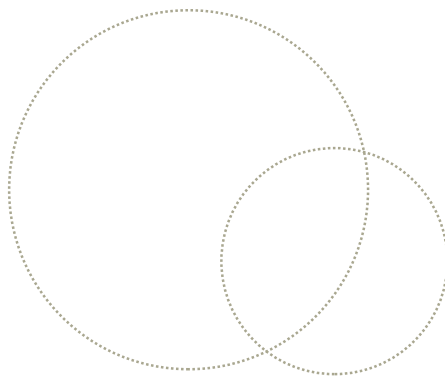
„Gazeta Świąteczna” 1895, nr 781

„Dziewic kraina... Chyliczki. [...] Gdzie ich niema? Są na placyku przed ochroną, wśród dzieciarni piaseczyńskiej, są w czworakach, by pilnować porządku, dojrzyć chorych, służyć radą i pomocą. Są w sali wykładowej na lekcyi higieny czy anatomii. Są przy apteczce z lekarstwami i opatrunkami. Sprzątają sypialnię, nakrywają w jadalni, robią porządki na strychu, czyszczą lampy i noże w kredensie. Zawsze czynne, zawsze wesołe, uczą się pracy dla swoich najbliższych, dla domowników, dla wsi i dla całego kraju. A po roku, po dwóch idą w świat z poczuciem ładu, z umiłowaniem pracy, ze świadomością obowiązków społecznych, z pragnieniem czynu”.

„Tygodnik Ilustrowany” 1909, nr 29

„Odjeżdżamy do Chyliczek. Jest tu Żeńskie Liceum Gospodarstwa Wiejskiego. Dyrektorka inż. Gałuszkówna oprowadza nas po obejściu gospodarskim. Stwierdzamy wszędzie ład i porządek. Szczególnie efektownie wyglądają stada drobiu w nowoczesnych kurnikach. Dzwonek... Udajemy się na wspólny z młodzieżą posiłek. Potem krótkie zebranie w świetlicy. »Większość z nas – mówią dziewczęta – chce pracować w oświacie rolniczej jako nauczycielki w szkołach lub instruktorki w Samopomocy Chłopskiej. Pragniemy przyczynić się do szybszego podniesienia wsi pod każdym względem«”.

„Dziennik Ludowy” 1947, nr 646

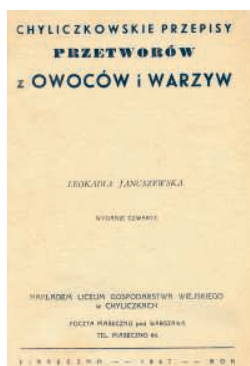
Wydawnictwa własne Szkoły chyliczkowskiej

Kuchnia chyliczkowska z uwzględnieniem jakościowym i ilościowym składników pokarmowych i jadłospisami

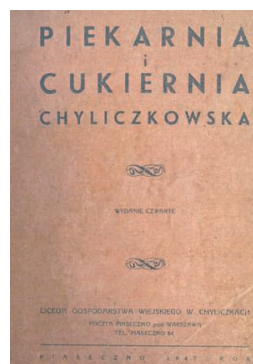
wydanie I, Warszawa 1931. Wydanie III ukazało się w Piasecznie w 1946 r. pod zmienionym tytułem: Kuchnia młodej gospodyni. 30 dobrych obiadów, sałatek, kolacyj. Z uwzględnieniem jakościowym i ilościowym składników pokarmowych i jadłospisem.

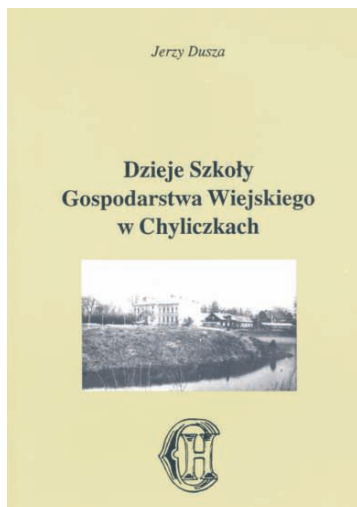

L. Januszewska, Chyliczkowskie przepisy przetworów z owoców i warzyw
wydanie I, Warszawa 1929 [wydanie IV – Piaseczno 1947].

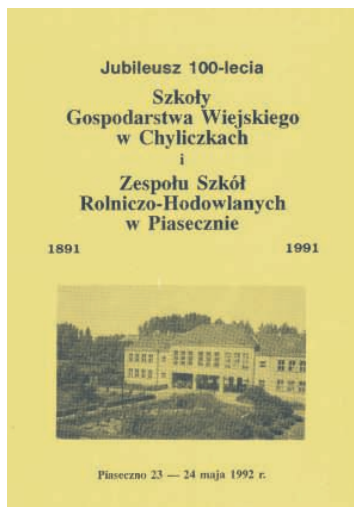

S. Januszewska, Piekarnia i cukiernia chyliczkowska
wydanie I, Warszawa 1928 [wydanie IV – Piaseczno 1947].

Jedynym opracowaniem o historii Szkoły jest książka Jerzego Duszy wydana w Warszawie w 1991 r. przez Stowarzyszenie Wychowanek Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Chyliczkach.

Praca zbiorowa pod red. Stanisława Tabaki, przygotowana na zjazd absolwentów z okazji 100. rocznicy istnienia Szkoły.

Dotychczas w serii „To warto zobaczyć” ukazały się:

